

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפילת מוסף

(כ"ו א') משנה: ושל מוספים (זמן מוסף): כל היום. רבי יהודה אומר: עד שבע שעות.

(כ"ח א') אמר רבי יוחנן: ונקרא פושע (גם לת"ק, המאחר תפילתו לאחר שבע שעות¹).

ת"ר: היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוסף - מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף, שזו (מנחה) תדירה, וזו אינה תדירה. רבי יהודה אומר: מתפלל של מוסף, ואח"כ מתפלל של מנחה. שזו מצוה עוברת (כי לרבי יהודה מוסף עד שבע שעות, וזמנה קצר), וזו מצוה שאינה עוברת (מהר, שזמנה עד פלג המנחה).

אמר רבי יוחנן: הלכה מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף (כתנא קמא, שתפילת מנחה התדירה קודמת).

אמר רבי יהושע בן לוי: כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר "נוגַי מְמוּעַד אֶסְפְּתִי מִיָּמֶךָ הַיּוֹם" (מחמת שהעבירו מועדי התפילות וחגים יהיו נוגים ואסופים וכלים). כדמתרגם רב יוסף: תברא אתי על שנאיהון דבית ישראל, על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים.

שיטות הראשונים

זמן תפילת מוסף: פסק הרמב"ם כתנא קמא ורבי יוחנן, וכתב "תפילת המוספין - זמנה אחר תפילת השחר, עד שבע שעות ביום. והמתפלל אחר שבע שעות - אף על פי שפשע, יצא ידי חובתו, מפני שזמנה כל היום." וכן פסק השו"ע².

הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף: בירושלמי משמע דהיינו דוקא כשהגיע זמן מנחה קטנה. וכן פסק אור זרוע³. ודעת תוספות ורא"ש, דלגמרא דידן

1. ע"פ הרמב"ם (בהלכות, מובא להלן. וכן הוא בפירוש המשנה). לפי רבי יוחנן, גם לתנא קמא לכתחילה זמנה עד שבע שעות. ומחלוקתם בדיעבד, שלרבי יהודה לא יצא (בגירסת הרמב"ם למשניות, לא מופיעה במשנה דעת רבי יהודה, אלא המשנה סתמה כרבנן).

2. או"ח רפ"א, מקורות - רמב"ם (הל' תפילה גה).

3. אבל במנחה גדולה דשבע שעות אין לחוש אם יתפלל מוספין תחילה. ולפי זה לא הוה לחוש ביום הכיפורים אם

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אפילו כשהגיע זמן מנחה גדולה (בשעה שביעית) פסקינן כרבנן שצריך להקדים תפלת המנחה⁴. אמנם דעת ר"י, דהיינו דוקא כשצריך להתפלל שתיהן מיד⁵. וכעין זה ברבינו יונה וברשב"א⁶. והרמב"ם כתב "ויש מי שיהוה שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּצַבּוּר (להקדים מנחה למוסף), כִּי שְׁלֵא יִטְעוּ: "והשו"ע⁷ סתם כתוספות ורא"ש, ובשם יש אומרים כר"י. ובשם יש מי שהורה כרמב"ם.

עבר והקדים תפילת מוסף למנחה ולשחרית: דעת הרשב"א שיצא⁸. וכתב שגדולה מזו נראה מן התוספתא, דאפילו הקדים של מוספין לשל שחר יצא⁹. ודעת הרא"ה, שאף בדיעבד לא עלתה לו¹⁰. והרמ"א¹¹ פסק כרשב"א.

נאריך ביוצר עד שעת מוספין. מיהו תלמוד דידן אפילו בשעה שביעית פסיק כרבנן דמנחה תחלה ואח"כ מוספין. מיהו אשכחן שאנו נוהגים על פי אגדה כנגד תלמודינו, דאמר פרק בתרא דמגילה בתענית קורין ברכות וקללות ואמר בפסיקתא דקורין ויחל משה וכן עמא דבר. אור זרוע.

4. מדחזינן לרבי יהודה דאמר מתפלל של מוספין ואח"כ מתפלל של מנחה, ורבי יהודה סבירא ליה דזמן תפלת מוסף אינה אלא עד שבע שעות, וכיון שמשם ואילך אינו זמן מוסף, האיך היה יכול לומר שאחר תשע שעות ומחצה יתפלל מוסף תחלה, שהרי כבר עבר זמנה! אלא ודאי במנחה גדולה איירי. רבינו יונה. ואם כן יש לזיהר כשמאחרים ביום הכפורים תפלת שחרית עד אחר שבע שעות שיש להקדים תפלת המנחה קודם תפלת המוסף.

5. כגון שהיה לו לילך לסעודה גדולה כמו לנשואין ומתיירא שמא ימשוך בסעודתו או שישתכר. אבל אם היה לו שהות להתפלל אחר תפלת מוסף תפלת המנחה בזמנה, אין לו להקדים תפלת המנחה, אלא יתפלל כסדר מוסף ואח"כ מנחה. תוספות.

6. רשב"א: יש לפרשה כפשוטה בשהיו שתיהן לפניו, כלומר שהיה בדעתו להתפלל עכשיו שתיהן. ואם לא היה בדעתו להתפלל תפלת המנחה עד דמדומי חמה, מתפלל של מוספין לבדה; דלמה יתחייב להקדים ולהתפלל תפלת המנחה מחמת תפלת המוספין? וכן נראה לי שראיתיה משמן של ראשונים.

7. או"ח רפ"ד. מקורות - ירושלמי (ברכות פ"ד ה"א). אור זרוע (הל' תפילה ס' פח). תוספות (ד"ה הלכה). ר"י (הו"ד בתוספות). רא"ש (ס' ח). רמב"ם (הל' תפילה ג"א). רבינו יונה (יט א ברי"ף, ד"ה ויש).

8. ולא דמי להיא דאמרינן לעיל הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה, שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו, כלומר לפי שהקדים תפילת התשלומין לתפילת חובה, דשאני התם לפי שאינו בדין שיקדים תפילת התשלומים שכבר עבר זמנה, לתפילת החובה שהיא בזמנה; אבל מוספין כל שעתא ושעתא זימניה הוא, דהא תפלת המוספין כל היום, אלא דלכתחלה כיון דתפלת המנחה תדירה והגיע זמנה צריך להקדימה, הא אם עבר והקדים של מוספין יצא. רשב"א.

9. דהא קי"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, וקתני בתוספתא: המתפלל תפלת המוספין בין משקרב תמיד של שחר, בין שלא קרב תמיד של שחר, יצא. רשב"א.

10. כמו שמצינו לעיל, כ"ו ב', שאם הקדים תפילת התשלומין לתפילת החובה, לא עלתה לו.

11. או"ח רפ"א; רפ"ד. מקורות - רשב"א ורא"ה (חי' כ"ח א', ד"ה ת"ר היו לפניו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רפו)

א. זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ואין לאחרה יותר מעד סוף שבע שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע ואף על פי כן יצא י"ח מפני שזמנה כל היום. ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה, אין לה תשלומין. ויש בה נשיאת כפים.

הגה: ואם התפלל אותה קדם תפלת שחרית, יצא (א"מ בשם הרשב"א ור"י פ' תפלת השחר).
ד. היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוספין, כגון שאחר מלהתפלל תפלת מוסף עד שש שעות (ומחצה, טור) שהוא זמן תפלת מנחה, צריך להתפלל של מנחה תחלה ואחר כך של מוסף. הגה: ומיהו אם הקדים של מוסף, יצא (בית יוסף בשם הרשב"א). ויש אומרים דהינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתייהן, כגון שרוצה לאכל ואסור לו לאכל עד שיתפלל מנחה, אבל אם אינו צריך עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף. הגה: ומיהו אם הגיע (זמן) מנחה קטנה יתפלל מנחה תחלה (הר"י והרא"ש בשם ירושלמי). ויש מי שהורה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף, כדי שלא יטעו.

טעימה לפני מנחה ומוסף

(כ"ח ב') א"ר הונא: אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין. אמר רבי יהושע בן לוי: כיוון שהגיע זמן תפלת המנחה, אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה.
(ומסיק) ולית הלכתא לא כרב הונא ולא כרבי יהושע בן לוי.

שיטות הראשונים

לית הלכתא כרב הונא דאמר אסור לאדם לטעום קודם מוסף: כתב הראב"ד שאפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד את הלב מותרת לפני מוסף. וכתב הרא"ש בשם רבנו חננאל דסעודה אסורה. וכן כתב רבנו יונה שדוקא טעימה אינה אסורה, כגון אכילת

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

פירות או אכילת פת מועט. אבל סעודה אסורה. וכן פסק השו"ע¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רפו)

ג. מתר לטעם קדם תפלת המוספין, דהינו אכילת פרות או אפלו פת מועט אפלו טעימה שיש בה כדי לסעד הלב, אבל סעדה אסור.

(או"ח, הלכות תפילת המנחה, סימן רלב)

ג. והא דאסור לאכל סעדה קטנה, הינו כשקובע לסעדה; אבל לטעם, דהינו אכילת פרות, מתר. והוא הדין לאכל פת כפיצה כדרך שאדם אוכל, בלא קבע, מתר.

תפילה בכניסה וביציאה מבית המדרש

(כ"ח ב') משנה¹³: רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו (מה טיבה)? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

(המשך הברייתא): ביציאתו מהו אומר? מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים:

12. או"ח רפו, ג. כתב המשנ"ב (ס"ק ט): כתב באליה רבא, והובא בשערי תשובה, דאם חלש לבו ואין לו יין ולא שאר דבר לקדש עליו, רשאי לאכול פירות והוא הדין מיני תרגימא מחמשת המינים קודם מוסף, אף בלי קידוש. וביאר בשעה"צ (ס"ק ט) שהב"ח סובר דמדינא קודם מוסף מותר לקדש ולסעוד. ואף שהמגן אברהם מפקפק עליו בזה, והט"ז ועוד אחרונים חולקין עליו בהדיא וסוברין כדעת השו"ע, הכא כיון דחלש לבו יש להקל. מקורות - ראב"ד (הו"ד ברשב"א). רא"ש (תענית ד, א).

13. כתב בתפארת ישראל (אות ח): נקט להך דינא הכא, משום שאחר גמר התפילה בבית הכנסת, ראוי לילך לבית המדרש. להכי אחר שהודיענו זמן התפילה, מיד הודיענו אח"כ דין הכניסה לבית המדרש.

בעזה"ש"ת

ה' שבט תש"פ
מסכת: **ברכות** | פרק: **א'**
דף: **כ"ח**

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים: אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים: אני לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קי)

ח. הנכנס לבית המדרש יתפלל: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שלא אפשל בדבר הלכה וכו', וביציאתו יאמר: מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו'.